

Proposal of the Rulebook for short cycle study in Serbia

Project Acronym:	PT&SCHE
Project full title:	The Introduction of part-time and short cycle studies in Serbia
Project No:	561868-EPP-1-2015-1-EE-EPPKA2-CBHE-SP
Funding Scheme:	ERASMUS+
Coordinator:	Tallinn University, TLU
Project start date:	October 15, 2015
Project duration:	36 months

Abstract	Deliverable from activities 2.3.; 2.5. and 2.6.
----------	---

"This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein"

VERSIONING AND CONTRIBUTION HISTORY

Version	Date	Revision Description	Partner responsible
v.01	July 2016	First draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.02	November 2016	Second draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.03	December 2016	Third draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.04	January 2017	Fourth draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies

v.05	February 2017	Fifth draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.06	March 2017	Sixth draft version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.07	April 2017	Seventh version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.08	May 2017	Eight version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
v.09	July 2017	Ninth version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of

			Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
V.10	September 2017	Tenth version	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies
	September 2017	English translation	University of Belgrade, Belgrade Metropolitan University, University of Novi Sad, University of Kragujevac, School of Electrical Engineering and Computer Science of app. studies

ПРЕДЛОГ

ПОЛИТИКА УВОЂЕЊА ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА (Part-time) И КРАТКИХ ПРОГРАМА (Short cycle) У ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1	УВОДНИ ДЕО	8
1.1	Кратак историјски осврт	8
1.2	Степени стручне спреме у образовном систему у Републици Србији пре 2005. године.....	8
1.3	Продужено студирање и кратки програми у Стратегији развоја образовања у Србији до 2020 године.....	11
1.4	ПРОДУЖЕНО СТУДИРАЊЕ (PART-TIME) КРОЗ ИЗВОД ИЗ <i>European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union....</i>	16
1.5	КРАТКИ ПРОГРАМИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА (SHORT CYCLE) КРОЗ ИЗВОД ИЗ <i>European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union</i>	22
2	ПРЕДЛОГ ПОЛИТИКЕ УВОЂЕЊА ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА (PART-TIME) У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	26
2.1	ОСНОВНЕ ПОСТАВКЕ	26
2.1.1	Циљ.....	26
2.1.2	Флексибилност студирања – три режима студирања	27
2.1.3	Основна опредељења	27
2.1.4	Анализа ефеката увођења продуженог студирања	30
2.2	ДЕФИНИЦИЈЕ ПРЕПОРУЧЕНИХ ПОЛИТИКА.....	33
2.3	ПРЕДЛОГ ЗА ЗАКОНСКИ ОКВИР ЗА УВОЂЕЊЕ ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ СРБИЈЕ (активност 2.6)	35
2.3.1	Предлог за допуну Закона о високом образовању.....	35
2.3.2	Препоруке високошколским установа за усаглашавање аката за регулисање продуженог студирања	38
2.4	ПРЕДЛОГ ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА И ИЗМЕНЕ СТАНДАРДА АКРЕДИТАЦИЈЕ.....	38
3	ПРЕДЛОГ ПОЛИТИКЕ УВОЂЕЊА КРАТКИХ ПРОГРАМА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА (SHORT-CYCLE) У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	39
3.1	Основне поставке.....	39
3.1.1	Циљ.....	39
3.1.2	Место кратких програма у високом образовању Србије	41

3.1.3	Основна опредељења	43
3.1.4	Анализа ефеката увођења кртаких програма високог образовања	48
3.2	ДЕФИНИЦИЈЕ ПРЕПОРУЧЕНИХ ПОЛИТИКА.....	51
3.3	ПРЕДЛОГ ЗА ЗАКОНСКИ ОКВИР ЗА УВОЂЕЊЕ КРАТКИХ ПРОГРАМА У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ СРБИЈЕ	52
3.3.1	Предлог за допуну Закона о високом образовању.....	52
3.3.2	Предлог за допуну Правилника о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа	53
3.3.3	Предлог за израду новог подзаконског акта (Правилник о кратким програмима високог образовања у Републици Србији или Правилник о организацији, спровођењу, издавању сертификата и поступку вођења евиденције).....	54
3.3.4	Препоруке високошколским установа за усаглашавање аката за регулисање кратких програма.....	54
3.4	АКРЕДИТАЦИЈА КРАТКИХ ПРОГРАМА	54

1 УВОДНИ ДЕО

1.1 Кратак историјски осврт

Почетком 2015. године, у оквиру позива Ерасмус +, KA2 – Cooperation for innovation and the exchange of good practices – Capacity Building in the field of Higher Education, припремљен је предлог пројекта под називом *Introduction of part-time and short cycle studies in Serbia* (**Увођење продуженог студирања (Part-time) и кратких програма (Short-cycle) у високо образовање Србије**).

Основна идеја била је да се кроз овај пројекат сагледају добре праксе одабраних партнера из ЕУ и предложи начин на који би нови облици наставног процеса могли да се правилно конципирају и реализују, а да то буде примерено тренутној ситуацији у високом образовању Србије и да се корисно уклопи у њега. Пројекат је поставио два основна циља:

1. Да дефинише законски оквир који ће омогућити развој и **увођење продуженог студирања (Part-time) и кратких програма (Short-cycle) у високо образовање Србије**
2. **Да развије пет кратких програма и реализује их током трајања пројекта кроз комбинацију online и face-to-face наставе**, као доказ да су предложена решења применљива и одржива.

1.2 Степени стручне спреме у образовном систему у Републици Србији пре 2005. године.

До 2005. године образовни систем у Републици Србији омогућавао је стицање 8 степена стручне спреме. Више школе су организовале струковне студије и омогућавале стицање VI степена стручне спреме. Висока стручна спрема је стицана на универзитетима и VII1, VII2 и VIII степен стручне спреме су припадали високом образовању (слика 1.1).

У систему образовања, који је претходио увођењу принципа Болоњског процеса, било је могуће студирање уз рад. Ово студирање је називано ванредним студирањем. Наставни процес се одвијао у циклусима (недељним, месечним или семестралним). Због лоших резултата студирања (дугог трајања, слабог квалитета наставног процеса, слабих исхода учења), средином деведесетих година прошлог века, овакав концепт наставе је и прекинут.

Такође, одређени облици додатног образовања постојали су на нивоу после завршених струковних средњих школа и давали су квалификацију која је одговарала петом степену стручне спреме (високо-квалификовани радник).

Шире посматрано, у ранијим периодима, нарочито пре 20-30 година, у нашој земљи су постојале различите форме курсева, вечерњих школа и другачијих облика наставе, који су

коришћени за обуку становništva за конкретне и мање комплексне и захтевне послове, као и за потребе преквалификације због немогућности да се, у одређеним периодима и у одређеним областима, оствари могућност запошљавања са квалификацијама стеченим кроз регуларни наставни процес (формално образовање). Ипак, овакве кратке наставне форме биле су много више и значајније повезане са преквалификацијом особа са нижим

Degrees of professionalism

Other than professional qualification ranking that indicated workers' ability to work, there also were degrees of professionalism. Those who graduated gymnasiums had the IV degree (reserved for four-year professional schools). The degrees were:^[5]

- I degree - Lower grades of primary school (4 years for degree; 4 years in total)^[6]
- II degree - Higher grades of primary school (4 years for degree; 8 years in total)
- III degree - Three-year professional school (3 years for degree; 11 years in total)
- IV degree - Four-year professional school (4 years for degree; 12 years in total)
- V degree - Four-year professional school (4 years for degree; 12 years in total)^[7]
- VI degree - Higher school (2 years for degree; 14 years in total)
- VII1 degree – *Higher Education* (4 or 5 years for degree; 16 or 17 years in total)
- VII2 degree - Magistracy (2 years for degree; 18 or 19 years in total)
- VIII degree - Doctorate/PhD (no courses, research-driven, free duration)

степеном образовања (ниско-квалификовани радници, занатлије, особе са средњим стручним школама и сл.).

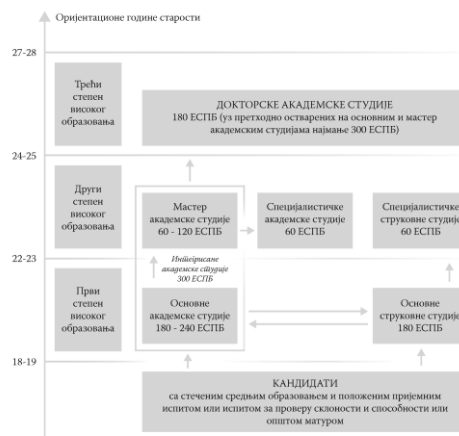
Слика 1. Нивои професионалне квалификације у Републици Србији до 2005. године

У овом прегледу различитих форми које данас могу бити повезане са студијама кратког програма у пракси других земаља, треба споменути и постојање могућности да се диплома (прва диплома) у високом образовању добије по завршетку више од 50 % обавеза предвиђеног наставним планом и програмом (Закон о универзитету, 2002.). Студентима су издаване дипломе/сертификати првог нивоа које нису омогућавали стицање назива "дипломирани", али су омогућавали запошљавање у струци, на мање сложеним пословима.

Одређени облици специјализованих курсева су постојали и после завршеног високог образовања, али они нису имали излаз у дипломи и вишем нивоу квалификације. Увек су у пракси, поред стручних и научних конференција, семинара и симпозијума, постојали и курсеви у веома различитом облику и форми, организовани као основ за „иновацију професионалних знања“, а последњих 10-15 година су називани „континуирана професионална едукација“.

Потреба за сталним усклађивањем, али и унапређивањем знања, вештина и компетенција која су стечена кроз формални систем образовања и сагледана кроз диплому коју појединац поседује (односно кроз ниво квалификације који је стекао) у складу са новим научним, стручним, технолошким знањима обухваћен је термином *учење током живота или целоживотно учење*.

Република Србија приступила је Болоњском процесу 2003. године. Закон о високом образовању ступио је на снагу септембра 2005. године. Нови закон је у оквиру високог образовања спојио струковне и академске студије и организовао их кроз три циклуса (академске), односно два циклуса (струковне студије). Законом су примењене све одлике Болоњског процеса (акредитација високошколских установа и студијских програма, самовредновање, кредитни систем, уједначено оптерећење студента од 60 кредита током школске године, вредност 1 кредита до 20-30 часова контактне наставе, континуирани процес учења и процене знања током школске године, мобилност, провере знања и испити најчешће у облику тестова, исходи учења сагледани кроз компетенције, целоживотно учење ...).

Слика 2. Општа шема организације високог образовања у Републици Србији после 2005. године

Овим Законом није предвиђен другачији облик студирања, осим редовног студирања, али је рок да студенти заврше студијски програм дефинисан као дупли број година у односу на трајања студијског програма уз могуће продужење у складу са одлукама високошколских установа. По доношењу Закона, настава организована по болоњском систему почела је од школске 2006/2007 године. Од тада па до данас, сваке године врше се измене и допуне основног Закона због различитих проблема у примени. Највеће и најзначајније промене Закона донете су 2010. године. Иако се видело да велики број студената не може да прати

наставни процес како је предвиђено, да велики број наставника није оспособљен да примени интерактивну наставу и да омогући процес активног учења, да студенти немају потребни ниво знања и способности за укључивање у овакву врсту наставе нити интересовања да се прилагоде новим методама, измене Закона су се углавном односиле на повећање броја испитних рокова и смањење обавеза студената потребних да они задрже статус финансирања из буџета Републике Србије. Овакав приступ је све више ометао суштинску примену болоњског система студирања и смањивао корист коју је нови приступ наставном процесу могао да донесе.

Измене које би обезбедиле да се наставни процес организује тако да свим категоријама студената буде омогућено нормално студирање, што јесте њихово основно право, као и да се на неки начин смањи број студената који не могу да редовно завршавају уписани студијски програм (дроп аут), током 10 година трајања Закона, нису донете.

Међутим, 2012. године усвојен је документ *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020 године* који оба појма, *кратки-циклус* и *парт-тима студирање* уводи у високо образовање. У акционим плановима реализације Стратегије, дефинисана је и динамика њихове имплементације.

1.3 Продужено студирање и кратки програми у Стратегији развоја образовања у Србији до 2020 године

Стратегија дефинише Мисију образовног система као „дугорочну улогу образовања за потребе економског, социјалног, научно-технолошког, културног и другог развоја друштва у целини и за развој стваралачких и радних потенцијала и квалитета живота сваког грађанина Републике Србије“ и Визију „развоја система образовања које исказује жељено а могуће стање које систем треба да достигне до 2020. године...“

„Мисија образовања у Републици Србији у 21. веку је да осигура основни темељ живота и развоја сваког појединца, друштва и државе засноване на знању.“

Да би, овако дефинисане, мисија и визија система образовања биле оствариве, Стратегија је разматрала целовити систем, предуниверзитетско и високо образовање, као и стратегију финансирања образовања. Такође, дугорочни циљеви образовања који су обавезујући за систем образовања у целини, као и за сваки његов део појединачно су:

- повећање квалитета наставног процеса и исхода образовања;
- повећање обухвата становништва на свим образовним нивоима;
- достизање и одржавање релевантности образовања;
- повећање ефикасности употребом свих ресурса образовања, односно завршавање образовања у предвиђеном року, са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања.

Када се ради о високом образовању, Стратегија закључује да је то делатност од посебног значаја за Републику Србију и да је уклопљена у међународни и европски образовни, научни и уметнички простор.

Мисија високог образовања у Републици Србији је „да кроз организоване студије и истраживања непрекидно обавља трансфер и креирање научних знања и стручних компетенција којима се омогућава социјални, културни, економски и други напредак у наше земље и њених грађана, у стално променљивим околностима живота и развоја.“

По предвиђањима, 40-50 % особа које су завршиле четворогодишњу средњу стручну школу (15-18 % генерације средњошколаца) и 95 % оних који су завршили гимназију (35 % генерације средњошколаца) уписује неки од програма високог образовања. У року или са једном годином продужетка завршава 70 % генерације. Оваква пролазност би омогућила да у свакој генерацији 35-38,5 % особа има високу стручну спремност у генерацији старости 30-34 године.

Око 50 % студената који заврше први ниво високог образовања, наставља студије на мастер нивоу. Докторске студије треба да уписује 10 % особа са завршеним мастер нивоом образовања. По пројекцијама Стратегије, 60 % студената докторских студија би требало да одбрани докторску дисертацију у року (200 доктора наука на један милион становника).

Развојна опредељења високог образовања у Србији огледају су у обавези да структура образовних и истраживачких активности буде стално усаглашена са развојним потребама привреде и друштва у Републици Србији, да стално унапређује своје перформансе како би се повећало учешће популације, обезбедио квалитетну припрему за запошљавање и даљи професионални развој и континуирано целоживотно учење.

Организација високошколских установа треба да се унапреди и у смислу бољег коришћења постојећих капацитета и ресурса, у смислу интеграције на локалном, регионалном и европском простору образовања и истраживања, као и сталним напорима на подизању квалитета образовања.

Квалитет и успешност високог образовања треба да буду сагледани кроз релевантност студијских програма, ефикасност коришћења ресурса и брзину студирања, квалитету исхода учења и брзину запошљавања и samozapošljavanje. Један од сегмената квалитета и успешности образовног система је и омогућавање студирања онима који желе да студирају без обзира на социјални, економски и други статус.

Стратегија дефинише и сталну потребу за модернизацијом студијских програма и увођење нових видова наставе. Ова иницијатива се односи на стално усаглашавање курикулума студијског програма са савременим токовима научног, технолошког,

економског, социјалног и културног развоја. Поред тога, инсистира се на коришћење нових метода и информационих технологија, као и коришћење савремених софтвера и хардвера за квалитетнију реализацију наставе. Подстиче се комбинација класичног наставног процеса и наставе на даљину, уз захтеве да овај вид наставе буде усаглашен са стандардима у Европи и водећи рачуна о оптерећењу наставника. Модернизација подразумева и реформу постојећих и увођење нових студијских програма, хармонизацију наставе у оквиру прва два циклуса уз непосредно учествовање заинтересованих страна: студената, послодаваца и наставника.

У оквиру дела који се односи на развој академских студија (основних академских студија и мастер академских студија) Стратегија истиче потребу да се повећа обухват студената кроз подршку лицима из социјално угрожених група и лица са сметњама у развоју. Такође, на побољшању ефикасности студирања без снижавања квалитета (70 % завршава студије у року – дужина трајања програма уз продужење од 1 године; до 15 % генерације не завршава студије). Говори се и о квалитету дипломираних студената сагледаном кроз исходе учења и њихову усаглашеност са потребама тржишта.

У оквиру дела који се односи на организацију академских студија и унапређења које треба спровести у наредном периоду, говори се и о различитој брзини студирања за стицање истих компетенција и исте дипломе (студенти који студирају нормалном брзином и остварују 60 ЕСПБ годишње и студенти који студирају спорије и остварују мање од 60 ЕСПБ годишње). Спорије студирање је повезано са запосленим студентима, и онима који студирају на даљину. Такође, каже се да режим студирања треба да буде прилагођен специфичним типовима студија, при чему посебно треба водити рачуна о студентима који су запослени.

У овом делу, Стратегија говори и о могућности да „поред програма ОАС са 180/240 ЕСПБ и МАС 60/120 ЕСПБ, студенти могу да заврше и кратке програме који обезбеђују ужа и функционално повезана знања са 30-120 ЕСПБ, у складу са применом кратких програма на универзитетима у ЕХЕА.

Уз ове предлоге како треба унапредити студирање у високом образовању дата је и анализа тренутне ситуације. Квалитет студената и студирања, ефикасност и релевантност студијских програма није задовољавајући. Процес акредитације је донекле довео до сређености података о високошколским установама и студијским програмима, али није успео да спроведе уједначеност курикулума и постојање кора исхода учења различитих студијских програма који имају исте исходе и стичу иста звања. Такође, постоји неусаглашеност исхода учења на неким студијским програмима и стања на тржишту, систематизације радних места и описа занимања. Просек студирања по болоњском систему значајно је дужи од предвиђеног. У наставном процесу доминира класичан начин наставе, а примена модела активног учења и учења за практичну примену знања је недовољно заступљена. Савремене технологије и могућност наставе на даљину,

првенствено он лине наставе се слабо користе. Просечно, у Србији број студената по наставнику износи око 35; на факултетима са великим бројем студената тај број се креће и преко 100.

Водећи рачуна првенствено о основној теми пројекта у оквиру кога се и припрема овај документ, говори се о недовољном обухвату студената подзаступљених категорија (структура бодова на упису не обухвата и социјалну ситуацију кандидата), о организацији студирања која не води рачуна о запосленим студентима.

Због свега наведеног, а да би се из садашњег стања стигло до онога што је дефинисано као жељено стање, потребно је успоставити упоредиви систем обезбеђења и мерења квалитета високошколских установа, студијских програма, наставног процеса и студената. Стално радити на повећању релевантности студијских програма и стечених компетенција са захтевима и потребама тржишта рада, олакшати улазак на студије и студирање подзаступљеним категоријама становништва, увести више флексибилности у режим студирања и прилагодити га различитим популацијама студената, инсистирати на примени савремених информационих технологија за модернизацију наставног процеса, олакшано студирање особама које не могу да буду стално присутне на настави, али и за примену персонализоване наставе и учења. У оквиру ових мера је предложено и да треба „омогућити запосленим студентима да парцијално реализују студијски програм, а да га касније у целости заврше ако желе (постепено студирање)“.

У делу који се односи на осавремењивање организације академских студија предлаже се и могућност стицања сертификата са 30-60 ЕСПБ кроз завршетак кратких програма од 30-60 ЕСПБ, а који су намењени студентима за стицање уже квалификације или за усавршавање запослених помоћу кратких програма.

У оквиру мера које су наведене у Стратегији за потребе стратешког достизања усвојене визије, наводи се и да је могуће „Посебно финансирање студијских програма и високошколских установа који су посебно значајни за друштвени и културни развој и безбедност Србије“

„Мисија струковних студија јесте да унапређењем, преносом и разменом знања, пружају могућност друштву и појединцу да оствари користи од знања и вештина, усмерених ка свету професије и тржишту рада.“

Визија развоја ове врсте студија односи се на повећање обухвата (30 % од студената уписаних на програме првог нивоа високог образовања) и ширењу мреже високих школа струковних студија на локалном и регионалном нивоу, усаглашеним са структуром и привредним ресурсима. Флексибилност студијских програма треба да допринесе релевантности ове врсте образовања. Захтеви постављени у делу ефикасности слични су онима на академском нивоу (70 % уписаних завршава у року студије и до 15 % генерације

одустаје од студирања). Квалитет студијских програма огледа се у исходима који обезбеђују стручне компетенције и настави која пружа практична знања и стручне вештине и способности, са значајним уделом практичне обуке. Важна је усаглашеност програма и исхода са корисницима, односно потенцијалним послодавцима. Садашњи проблеми су везани за број студената уписаних на струковне студије, финансирање кроз школарину плаћену из буџета, некоришћење могућности формирања академија струковних студија што би повећало просторне, кадровске могућности и боље коришћење других ресурса за побољшање квалитета наставног процеса и слабу препознатљивост стечених звања на тржишту рада.

Иако није експлицитно наведено, сагледавајући ефикасност студирања и овај вид високог образовања може бити унапређен правилним дефинисањем брзине студирања, а препознатљивост и релевантност студијских програма основних струковних и специјалистичких струковних студија захтева постојање сталне сарадње и усаглашавање и флексибилност програма ради стицања потребних исхода.

На основу оваквих смерница садржаних у Стратегији, било је јасно да наредна обимнија или значајна измена или допуна Закона о високом образовању, али и припрема Републике Србије за преговоре о приступању ЕУ, доноси и нове облике хармонизације. Такође, са једне стране и даље постојање тешкоћа у примени и студирању по захтевима болоњског процеса, што се најочигледније сагледава кроз слабу ефикасност студирања, а са друге стране недовољно разумевање образовног система и привреде и тржиштем рада, како и ко треба коме да се прилагоди, доводи нас до тога да ни 2015. године, нисмо имали дефинисан Национални оквир квалификације, ни као шему образовног система, а ни као дефинисане и кроз примену дескриптора описана радна места и потребне квалификације оних који на њима раде.

Годину дана од почетка рада на пројекту, а у тренутку када се и даље не зна како је и да ли је Национални савет за високо образовање конципирао место кратког циклуса у шеми образовног система Србије (да ли као издвојену категорију уклопљену између средњошколског и високошколског образовања или као први подниво у оквиру високог образовања), али се зна да је нацрт новог Закона о високом образовању оба облика наставног процеса заиста и уврстио у свој садржај, конзорцијум партнера пројекта PT&SCHE припремио је овај документ са одређеним тумачењима и предлозима.

Предлози су сачињени после сагледавања различитих искустава европских земаља, као и институција партнера у овом пројекту, расправа у оквиру конзорцијума, разговора са привредним субјектима и секретарима секторских већа Привредне коморе Београда, обрађених анкета урађених на универзитетима у групи наставника и студената, те на основу искуства учесника у пројекту из Србије, познавања и реалног сагледавања тренутне ситуације, потреба и могућности.

1.4 ПРОДУЖЕНО СТУДИРАЊЕ (PART-TIME) КРОЗ ИЗВОД ИЗ *European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union*

У овом делу дајемо кратак извод из European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. *The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, који омогућује увид у стање part-time начина студирања у Европском простору високог образовања (EXEA).

“In most countries, part-time students do not make higher contributions to the cost of their education than full-time students, although in eight countries they do. Moreover, the financial support for part-time students is in some countries more limited than for their full-time counterparts. Indeed the two issues are often related, as in some countries where part-time students need to make higher financial contributions; the support they receive is lower or does not exist. Hence, in these countries there are no financial incentives to study part-time, so students wishing to study more flexibly may find it difficult to do so.”

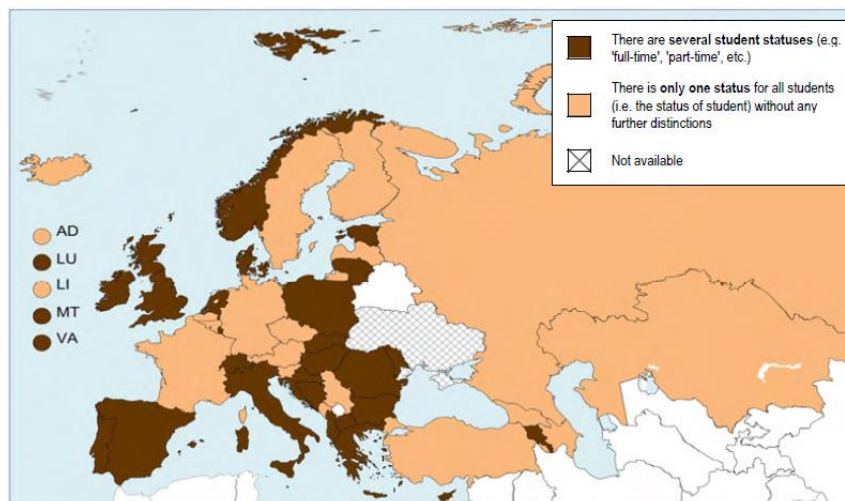
“The concept of a full-time student status is clear and understandable across the European Higher Education Area. However, the reality for other kinds of students is more complicated than it may initially appear. This is because terms such as 'part-time' mean very different things in different countries – sometimes referring strictly to a notion of time related to teaching/learning hours, but possibly related to matters such as funding arrangements.”

“Part-time studies are most commonly defined according to the number of credits, the time allowed for completing studies, or the theoretical number of hours devoted to studying, with some countries combining these factors. In Albania, Bosnia and Herzegovina and Ireland, a part-time student is defined mainly in terms of a fewer number of credits to be awarded within the same study timeframe as full-time students. Cyprus, Estonia, Malta and Poland, on the other hand, are among countries that set the same credit framework for all students, but give part-time students more time to earn their credits. Both of these definitions are thus similar, emphasising the number of credits a part-time student needs to achieve within a given timeframe.

In Greece and Slovakia, part-time studies are defined in terms of expected hours of study per week. In Greece, the law expects part-time students to study at least 20 hours per week. In Slovakia, the required hours are defined as study hours per academic year, with a range of 750-1 440 hours set for part-time students, as opposed to 1 500-1 800 for full-time students. In

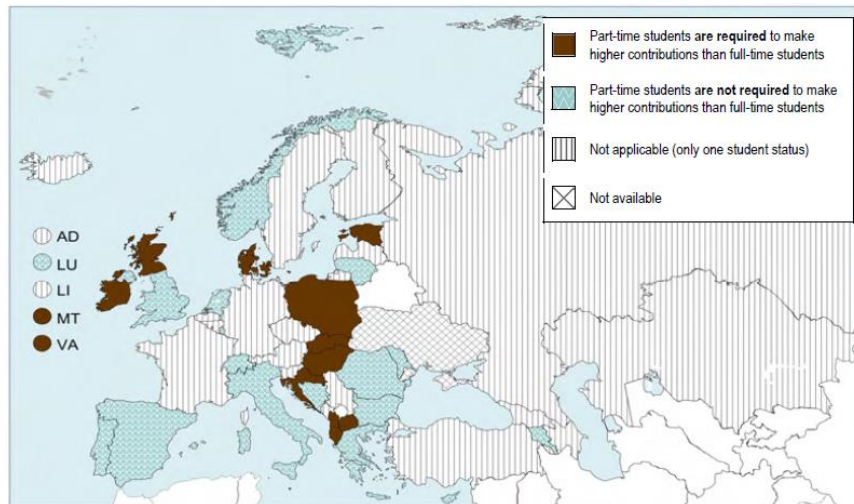
Hungary and Moldova, parttime students are defined in terms of contact hours, requiring between 30 % to 50 % of the contact hours of a full-time student. “

Figure 5.4: Existence of a formal student status other than the status of a full-time student, 2013/14

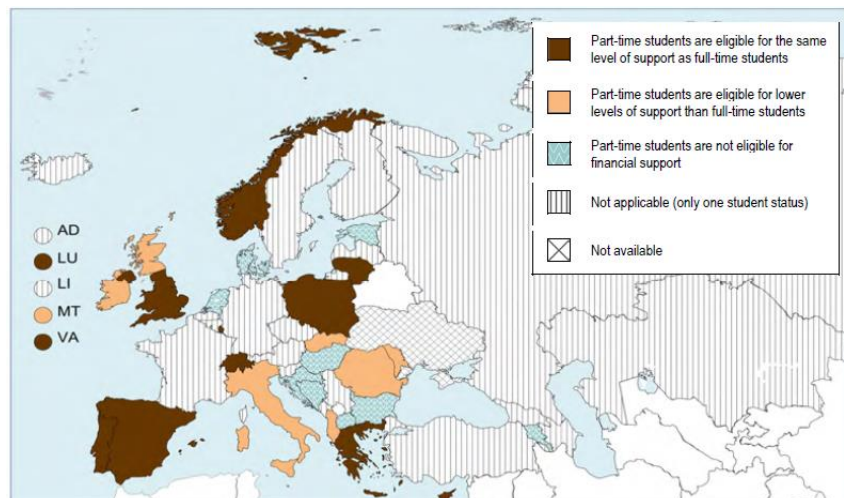
Source: BFUG questionnaire

Figure 5.5: Impact of formal student status on financial arrangements related to higher education studies, 2013/14

Source: BFUG questionnaire.

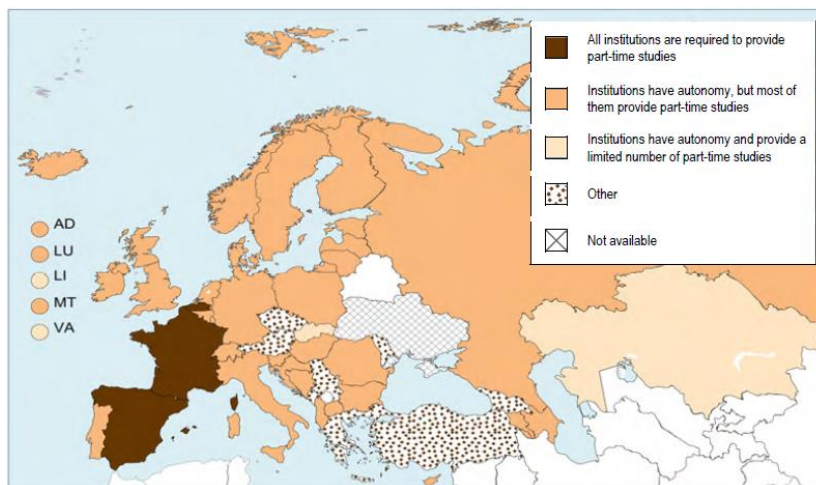
Figure 5.6: Impact of student status on eligibility of financial support for students, 2013/14

Source: BFUG questionnaire

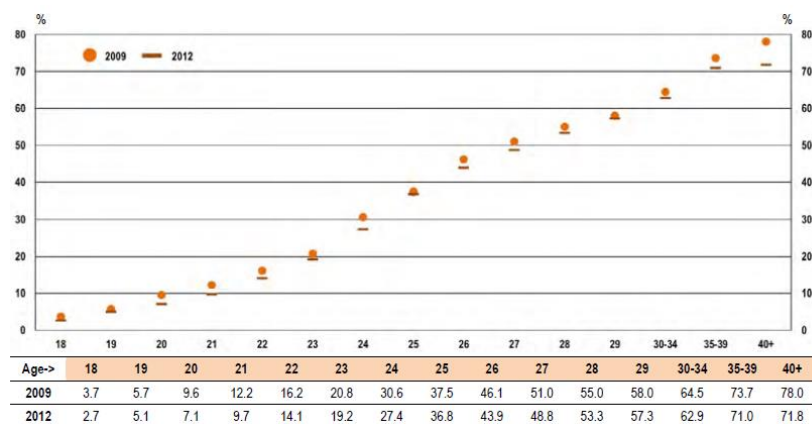
“For example, part-time students may pay the same level of fees as full-time students, but be entitled to lower levels of support. Some clusters of countries with different relationships between students' financial contributions and the support they receive can be identified. A first group can be characterised as offering 'equal treatment', as part-time students do not have to pay higher fees, and are eligible for the same level of support as full-time students. This group consists of Cyprus, Greece, Lithuania, Luxembourg, Norway, Portugal, Spain and the United Kingdom (England, Wales and Northern Ireland). An opposing group where students have to pay higher contributions than full-time students and receive no student support consists of Croatia, Denmark, Hungary and the former Yugoslav Republic of Macedonia. While the comparison has to be treated with caution, as it does not take account of the actual levels of support in relation to financial contributions, it is reasonable to conclude that systems where part-time and full-time students receive equal treatment are those where flexible study is more likely to be attractive.”

Figure 5.7: Provision of part-time or other alternative study forms by higher education institutions, 2013/14

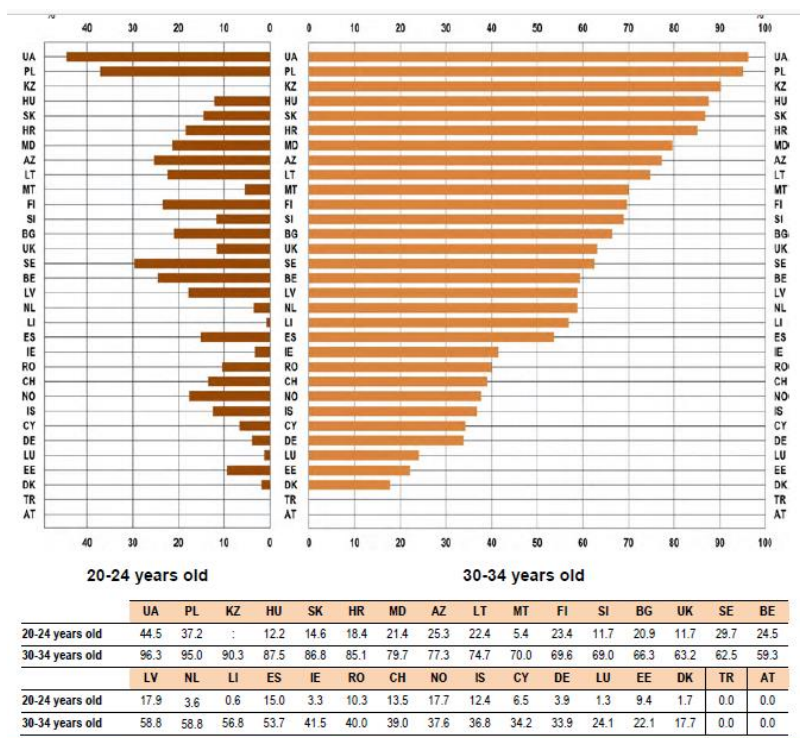
Source: BFUG questionnaire

Figure 5.8: Median of country percentages for students studying part-time in tertiary education, by age, 2011/12

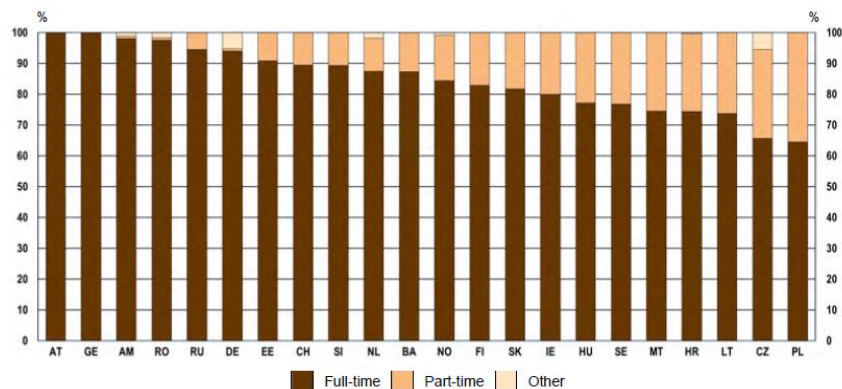
Source: Eurostat, UOE and additional collection for the other EHEA countries

Figure 5.9: % of students studying part-time in tertiary education, by country and by age, 2011/12

Source: Eurostat, UOE and additional collection for the other EHEA countries

Figure 5.11: Students by formal status of enrolment (self-reported) in %, 2013/14

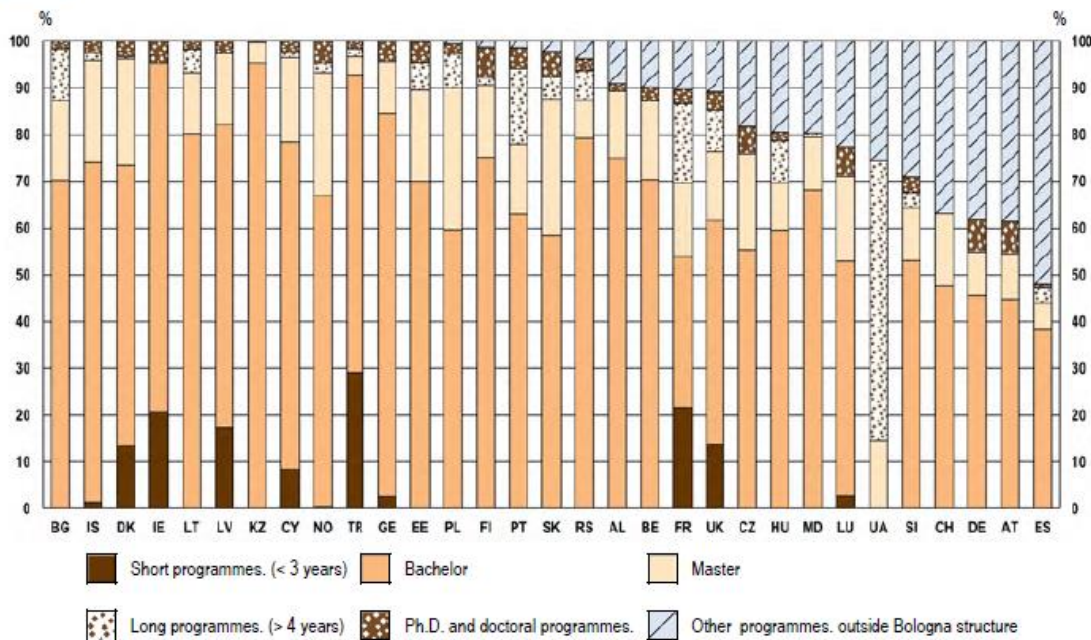

Source: Eurostudent.

1.5 КРАТКИ ПРОГРАМИ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА (SHORT CYCLE) КРОЗ ИЗВОД ИЗ *European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union*

У овом делу дајемо кратак извод из European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. *The European Higher Education Area in 2015:Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, који омогућује увид у стање кратких циклуса/програма у Европском простору високог образовања (ЕХЕА).

Figure 2.3: Distribution of students enrolled in programmes following the Bologna three-cycle structure, by cycle, 2011/12

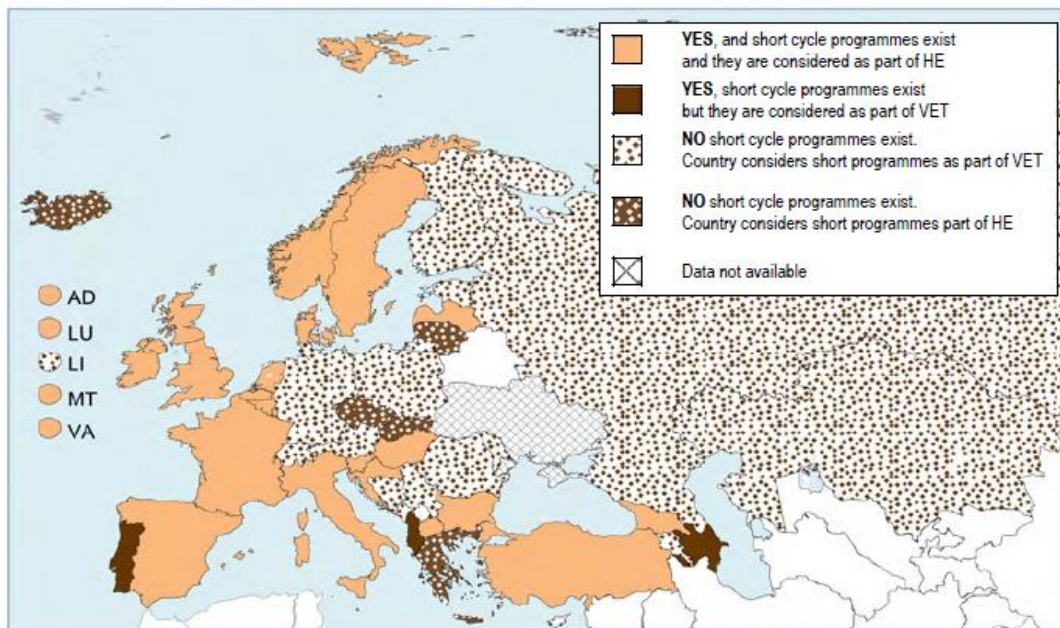
Source: Eurostat, UOE and additional collection for the other EHEA countries.

„Short or short-cycle (less than three years) programmes do not exist in more than half of the EHEA countries. Fewer than 5 % of tertiary students are enrolled in them in Iceland (1.4 %), Georgia (2.5 %), Luxembourg (2.6 %) and under 10 % of students in Cyprus (8.4 %). Short programmes are most common in Turkey (29.2 %), France (21.6 %) and Ireland (20.6 %).

Short cycle higher education programmes

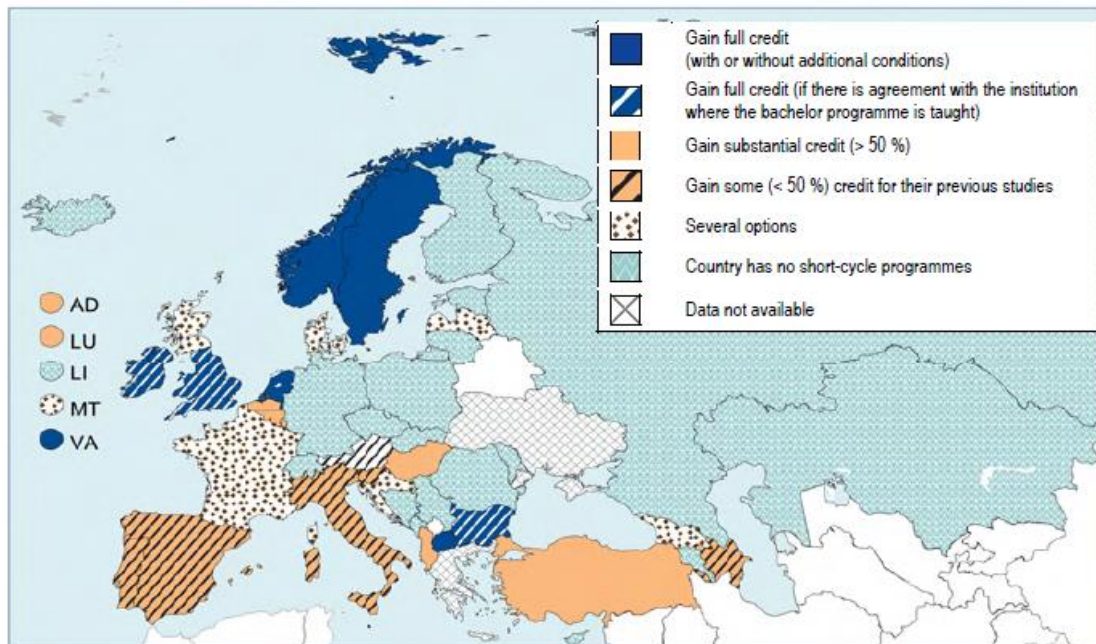
Short cycle programmes have been the subject of discussion since the beginning of the Bologna Process. While a group of countries had neither short cycle programmes nor any plans to introduce them, other countries with such programmes were looking to integrate them in the Bologna three-cycle system. The compromise wording accepted in the Bologna Process Ministerial Conference in 2005 in Bergen formulated the concept of 'short cycle within the first cycle'. However, this has not solved all the issues. Hence several ministerial communiqués have since addressed short cycle study programmes with a view to improving their transparency and comparability.

Figure 2.9: Do short cycle programmes belong to higher education? 2013/14

Source: BFUG questionnaire.

Figure 2.10: Gaining credits towards Bachelor programme in the same field for previous short-cycle studies, 2014

Source: BFUG questionnaire.

The 2014 BFUG survey attempted to clarify several issues related to short cycle studies. The number of educational systems having short cycle programmes has grown from 14 in 2005 to 26 in 2014. As illustrated in Figure 2.9, short cycle programmes are most commonly considered to belong to higher education but in some countries they are attributed to post-secondary Vocational Education and Training (VET). The countries that do not have short cycle provision can also be divided in terms of their attitude to such programmes.“

Литература:

Закон о високом образовању; ("Сл. Гласник ", бр. 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015 – аутентично тумачење, 68/2015 и 87/2016)

*Стратегију развоја образовања у Србији до 2020. године
"Службени гласник РС", бр. 107/2012 од 9.11.2012. године, Београд*

Акциони план за спровођење Стратегије развоја образовања у Србији до 2020. године

European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union

Kirsch Magda, Beernaert Yves: Short Cycle Higher Education in Europe; Level 5: the Missing Link (2011) EURASHE, Brussels, Belgium

Slantcheva-Durs Snejana: Shifting Private-Public Patterns in Short-Cycle Higher Education Across Europe. INTERNATIONAL HIGHER EDUCATION, 2015. vol 13. No 82,

<http://www.eua.be>

<http://www.cas.edu>

https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page

Анализе и документа припремљена кроз Introduction of part-time and short cycle studies in Serbia - PT&SCHE (561868-EPP-1-2015-EE-EPPKA2-CBHE-SP) - Erasmus+KA2

2 ПРЕДЛОГ ПОЛИТИКЕ УВОЂЕЊА ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА (PART-TIME) У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2.1 ОСНОВНЕ ПОСТАВКЕ

2.1.1 Циљ

Продужено студирање (односи се на енглески појам „part-time studies“) треба да омогући свим лицима која не могу да студирају редовно (запослени, мајке мале деце, болесне особе, особе са инвалидитетом, активни спортисти и др.) да буду укључена у систем високог образовања и стекну одговарајуће компетенције и квалификације кроз наставни процес који је усклађен са њиховим могућностима и потребама.

Продужено студирање подразумева студирање у дужем временском периоду истог студијског програма за стицање истих исхода учења и компетенција и за добијање исте дипломе и истог звања, као и када се студијски програм студира у редовном режиму. Студент који се определи за продужено студирање сваке школске године може да испуне обавезе мање од 60 ЕСПБ, најчешће око 30 ЕСПБ и да студира дупли број година у односу на трајање студијског програма, а да се то сматра регуларним студирањем у режиму који је изабрао.

Организација наставе за продужено студирање треба да буде прилагођена специфичним и ограниченим временским могућностима студената који су се определили за овај режим.

Продужено студирање може бити примењено на студијске програме обе врсте и прва два нивоа студија (ОАС, МАС, САС, OCC, MCC, CCC).

Став пројектног тима је да није неопходно да свака акредитована високошколска установа, за сваки студијски програм који организује, односно сваке школске године организује продужено студирање; то зависи од стратегије установе, процене оправданости и расположивог капацитета и ресурса.

Коментар: Чланови пројектног тима су били свасни чињенице да је најједноставнији начин да се “студирање уз рад” односно *парт тиме* студирање уведе у постојећи Закон о високом образовању тако што ће бити продужен број година за које студенти одређених популација имају право да заврше један студијски програм (у оквиру члана Закона који се односи на статус студента уводи се могућност да за троструки број година, у односу на дужину трајање студијског програма, одређени студенти задржавају право да студирају). Чланови пројектног тима сматрају да овакав приступ није суштински користан пошто један студијски програм није само једноставан скуп предмета као засебних целина без међусобне повезаности. Тако да нарушавање, пре свега динамике реализације, али и њихове хоризонталне и вертикалне повезаности сигурно доводи до слабијих исхода учења и

квалитета остварених компетенција. Такође, чинило се корисним да Закон и треба да постави и строжа правила студирања и на тај начин мотивише студенте и наставно особље ВШУ да унапреде процесе наставе и учења ради остваривања бољег квалитета и бољих резултата високог образовања.

2.1.2 Флексибилност студирања – три режима студирања

Како се очекује да око 50% матураната (ученика са завршеном средњом школом) настави своје образовање одмах после матуре, или касније у свом животу, то високо образовање треба да обезбеди флексибилност студија. У том смислу, предлог је да треба омогућити три режима студирања:

1. **Редовно студирање.** Студент има могућност да студира 40 сати недељно (од тога најмање 50% у виду контактне наставе) и да оствари 60 ЕСПБ годишње.
2. **Продужено студирање.** Студент не може да испуни захтеве редовног студирања пошто је у радном односу или због других личних разлога; може да посвети студирању највише 15 до 20 сати недељно и да оствари мање од 60, а најчешће 30 ЕСПБ.
3. **Убрзано студирање.** Студент који жели, може да заврши студије у краћем временском периоду у односу на предвиђену дужину трајања студијског програма; током виших година студирања, може да изабере предмете у укупном обиму до 90 ЕСПБ годишње, под условом да је током прве године студирања остварио планираних и обавезујућих 60 ЕСПБ.

Како је већ речено, ВШУ може, али није обавезна, да нуди више од једног од наведена три режима студирања за један студијски програм у једној школској години.

Без обзира на брзину студирања, ако студирају исти студијски програм, студенти морају да остваре исте исходе учења и стекну исте компетенције, иста знања и вештине и исти стручни или академски назив. Један студијски програм може да се реализује у једном, два или сва три режима студирања, и без обзира на режим студирања, диплома мора да гарантује исти ниво компетенција свих студената који заврше исти студијски програм.

Како се околности код неког студента могу мењати током студирања, систем високог образовања треба да омогући његов прелазак из једног у други режим студирања. ВШУ својим општим актом треба да предвиди услове преласка за сваки од три режима студирања, ако су предвиђени њеним статутом.

2.1.3 Основна опредељења

Продужено студирање треба да задовољи следеће специфичне захтеве:

1. **Дужина студија.** Нормално трајање продуженог студирања је *два пута дуже него код редовног студирања*, пошто у једној школској години студент треба да студира предмете који обезбеђују најмање 30 ЕСПБ, што не значи да ће и

испунити све предвиђене обавезе и положити испите из свих предмета које је похађао. На лични захтев студента, ВШУ може да одобри додатно продужење рока за завршетак студија за највише 2 школске године. Брзина студирања, па и трајање продуженог студирања, зависи од могућности студената, те они могу да годишње стичу и више и мање од предвиђених 30 ЕСПБ, што се сматра нормом. Ипак, треба водити рачуна о чињеници да:

1. један студијски програм није само једноставан скуп предмета као засебних целина без међусобне повезаности;
 2. нарушавање, како динамике реализације, тако и њихове хоризонталне и вертикалне повезаности сигурно доводи до слабијих исхода учења и квалитета остварених компетенција.
 2. **Одрживост програма студија.** Због дугог трајања продужених студија једне кохорте студената, ВШУ не треба да има обавезу да студентима гарантује у потпуности исти садржај студијског програма за цело време трајања њиховог продуженог студирања. Пре свега због потребе да се студијски програми иновирају и осавремене (што је у неким дисциплинама изразито потребно). ВШУ има обавезу да студентима обезбеди исти програм наставе који имају и студенти који истовремено студирају у режиму редовног студирања.
 3. **Квалитет студија.** Продужено студирање мора да обезбеди исти квалитет као и редовно студирање, тј. остварене компетенције дипломираног студента треба да буду исте као и компетенције дипломираног студента редовних студија.
 4. **Начин организације наставе.** Продужено студирање се остварује применом једног од три начина организације наставног процеса и то:
 - a. **Класична настава (енгл., face-to-face, F2F).** Студент остварује планирани програм наставе у целости у просторијама ВШУ на основу плана извођења наставе који је припремљен у складу са могућностима студената. Овај план извођења наставе треба да буде доступан студентима на почетку школске године. Распоред предмета треба да буде организован тако да сваки студент може да изабере комбинацију предмета која му омогућава да оствари 30 ЕСПБ. Настава се организује у вечерњим часовима, викендом или у облику блок наставе, има исти садржај и обим као и настава истих предмета у режиму редовног студирања.
 - b. **Онлајн настава.** Студент користи систем за електронско учење ВШУ, има приступ и могућност одабира наставних материјала уз обавезу коришћење интерактивне комуникације са наставником и сарадником одређеним за сваки предмет, као и са другим студентима.
- Комбинована настава (енгл., blended learning).** Студент остварује део наставе у виду онлајн наставе, а други део је у облику класичног процеса у просторијама ВШУ. Настава у просторијама ВШУ се обично реализије у делу у коме се очекује висок степен интерактивности

студента са сарадником и осталим студентима и када је неопходно коришћење посебне опреме које студент не може да поседује код куће. Студент може у току студија да мења начин студирања у односу на организацију наставног процеса, ако су они понуђени од стране ВШУ, а на начин и под условима предвиђеним општим актом ВШУ.

Сва три начина организације наставе могу користити и студенти редовних и убрзаних студија.

5. **Ко може бити студент продуженог студирања?** На студије у режиму продуженог студирања може се уписати лице које је запослено, али и свако ко, због личних разлога, не може да оствари захтеве редовног студирања (мајке мале деце, болесне особе, особе са инвалидитетом, активни спортисти и др.).
6. **Упис и промена режима током студирања.** Услови уписа студијског програма су јединствени, а уписне квоте (број студената) су одређене акредитацијом студијског програма. Када се говори о режиму студирања и упису, могућ је различити приступи и о томе треба да се одлучи свака ВШУ и да својим актима дефинише процедуру коју спроводи. Овде су представљене две могућности пошто су чланови конзорцијума имали различито виђење ове проблематике.

ВШУ може да има јединствени конкурс за упис у прву годину студијског програма и формира јединствену ранг листу пријављених кандидата (у складу са условима како је дефинисала упис студената). По објављивању коначне ранг листе, кандидати који су остварили право да упишу студијски програм, опредељују се за режим студирања, уз обавезу да студенти продуженог студирања увек плаћају школарину.

Други модел је да ВШУ у конкурс за упис објављује број кандидата које ће уписати у студијски програм као редовне студенте и број места за студенте на режиму продуженог студирања (у укупном збиру једнак броју студената одобреном кроз акредитацију). Формирају се одвојене ранг листе, али су услови за стицање поена исти (рангирање на основу успеха у школи и успеха на великој матури, пријемни испит, провера способности и сл.).

У складу са различитим ситуацијама у животу, током периода студирања треба дозволити студенту да мења свој статус у односу на режим студирања, што детаљније треба дефинисати актима ВШУ.

7. **Акредитација:** Студијски програм је јединствен без обзира на режим студирања (редован, продужен, убрзан) и начин организације наставног процеса (класичан, онлине, комбиновани). Стандарди акредитације треба да предвиде услове који обезбеђују потребан квалитет наставног процеса за сваки од наведених начина организације наставе. У складу са стандардима, одређује се број студената који може уписати прву годину студијског

програма сваке школске године. У конкурс за упис, високошколска установа, у складу са својим опредељењем, оглашава број студената за редовно студирање и за продужено студирање (ВШУ својим актима може и на други начин решити расподељивање студената по режиму студирања, а у оквиру акредитованих квота за студијски програм), односно за студијски програм који је организује само применом онлајн начина студирања.

8. **Финансирање студија:** Цена образовања кроз режим продуженог студирања изражава се школарином, која се дефинише преко цена ЕСПБ. Школарину одређује ВШУ. Студент који се определио за режим продуженог студирања сам плаћа своју школарину. Годишња школарина за продужено студирање представља цену ЕСПБ помножену са бројем ЕСПБ за које се студент определио.

Неки чланови конзорцијума су сматрали да школарина за режим продуженог студирања треба да буде увећана у односу на редовно студирање. Свој став су образлагали допунским условима и обавезама које ВШУ и наставници имају у прилагођавању реализације наставног процеса.

2.1.4 Анализа ефеката увођења продуженог студирања

Који проблеми се решавају увођењем продуженог студирања?

Потреба сталног усавршавања и стицања нових знања је предуслов за успех у свакој области рада. Све чешће се срећемо са захтевом запослених особа да похађају редовне студије без обзира на животну доб. Такође постоји значајан број младих људи који су запослени јер на тај начин обезбеђују себи егзистенцију. Они на основу тренутне понуде студијских програма немају могућност да паралелно студирају и раде. Без обзира на велику жељу да ускладе радне обавезе и обавезе на студијама то је готово немогуће јер је за редовно студирање потребна 40-сатна недеља. Увођењем новог начина студирања запослени би били у могућности да паралелно испуњавају своје радне обавезе, ако и обавезе захтеване на студијском програму.

Србија се среће са веома неповољном демографском ситуацијом. Наталитет је дуги низ година негативан. Међутим, још увек не постоје праве мере које би овај негативни тренд бар успориле. Млади родитељи који су студенти немају могућност да се посвете студијама у обиму у којем је то неопходно за успешно савладавање програма. Уместо да добију подршку, врло често су приморани да моле за помоћ и разумевање. Увођење продуженог студирања обезбедило би младим родитељима да успешно студирају и буду родитељи.

Потпуно исти закључци, као за младе родитеље, могу да се изведу и за студенте са хендикепом. Продужено студирање омогућило би овој категорији студената да прилагоде режим студирања својим могућностима.

Коначно, постоје случајеви када се студент, из различитих разлога, нађе у ситуацији да не може да одговори свим захтевима редовног студирања. Тренутно у таквој ситуацији студент је принуђен да одустане од студија што је веома неповољно и за њега лично, и за цело друштво.

Који се циљеви постижу увођењем продуженог студирања?

Издавају се два подједнако важна циља. Први циљ је већа доступност и праведност високог образовања, што подразумева да и млади људи коју су запослени, или су родитељи, или из било ког разлога нису у могућности да се посвете обавеза на студијском програму у обиму од 40 сати недељно, могу приступити високом образовању и стећи исту квалификацију као редовни студенти, али у режиму студија који подразумева дуже студирање. Други циљ је јачање целоживотног учења, односно обезбеђивање запосленим особама које имају радно искуство, али желе да стекну нову или додатну квалификацију због будућег свог рада да то постигну на акредитованим студијским програмима.

Да ли су разматране могућности да се проблем реши и без увођења кратких програма?

Република Србија је део Европског образовног простора и усклађивање, пре свега, високог образовања, са примерима добре праксе европских земаља јесте један од инструмената за достизање бољих резултата у области образовања. Продужено студирање је присутно у готово свим земљама ЕХЕА, али је, за разлику од редовног студирања, начин увођења и реализације продуженог студирања веома шаролико. То је омогућило да се кроз различита искуства сагледају различите модалитети и одабере модел који највише одговара образовном систему у Србији.

Зашто је увођење продуженог студирања најбоље решење за решавање проблема?

Продужено студирање омогући ће, како је већ напоменуто, већу доступност и праведност високог образовања. Високошколске установе добијају могућност да системски реше проблеме студента који из различитих разлога нису у могућности да редовно студирају. Увођењем продуженог студирања обезбеђује се да и ова категорија студената добије потпуно исти обим и квалитет студија као и редовни студенти, али кроз прилагођен начин реализације студијског програма.

На кога ће и како ће највероватније утицати предложено решења?

актери	очекиван утицај	могући ризик
грађани	обезбеђује се доступност квалитетног студијског програма грађанима који нису у могућности да одвоје 40 сати недељно за обавезе студирања;	недовољно разумевање продуженог студирања и коришћење у случајевима када не постоје оправдани разлози уз уверење да је лакше;
друштво	повећава се број грађана са високим образовањем; смањује се број студената који напушта студије (dropout);	не постоји значај ризик
ВШУ	увођењем новог режима студија обезбедиће се доступност квалитетне реализације студијског програма за све категорије студената;	увођењем продуженог студирања, поред редовног студирања, удвостручују се обавезе на студијском програму што може бити проблем ако не постоји довољно квалитетног наставног кадра; различито разумевање продуженог студирања;

Какве трошкове ће увођење продуженог студирања створити грађанима и привреди (нарочито малим и средњим предузећима)?

Да ли су позитивне последице увођење продуженог студирања такве да оправдавају трошкове које ће створити?

Очекује се да, у великој мери, трошкове продуженог студирања сnose студенти што повећава њихово улагање у сопствено образовање, али је ово свакако инвестиција која би требало да им донесе веће приходе у будућности.

Кроз продужено студирање очекује се да се смањи број студената који напуштају студије (dropout). На овај начин би се сачувало улагање које су или држава или појединци уложили у високо образовање, а које је у случају одустајање од студија представљало неисплативу инвестицију.

Које ће мере и активности бити предузете током увођења продуженог студирања да би се остварило оно што се доношењем закона намерава?

мере и активности	носилац
доношење законског оквира за ПС	МПНТР
промене статута ВШУ	ВШУ
доношење правилника о ПС на ВШУ	ВШУ
почетак примене модела продуженог студирања	ВШУ
упознавање јавности о ПС	пројекат, МПНТР, ПКС

2.2 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРЕПОРУЧЕНИХ ПОЛИТИКА

1. **Продужено студирање** (односи се на енглески појам „part-time studies“) представља режим студирања када студент, због обавеза на послу, у породици, због болести, финансијских проблема или неких других ситуација није у могућности да редовно похађа наставу и да током школске године испуни обавезе у обиму од 60 ЕСПБ. Студијски програм који студент студира у режиму продуженог студирања има исти обим, програмски садржај, исте исходе и омогућава стицање истог стручног или академског назива, као и када се исти програм реализује у режиму редовног студирања.

Студент који се определи за продужено студирање сваке школске године може да испуне обавезе мање од 60 ЕСПБ, најчешће око 30 ЕСПБ и да студира дупли број година у односу на трајање студијског програма, а да се то сматра регуларним студирањем у режиму који је изабрао.

Значи, један исти студијски програм може да буде реализован у два режима студирања: редовном и продуженом.

2.3 ПРЕДЛОГ ЗА ЗАКОНСКИ ОКВИР ЗА УВОЂЕЊЕ ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ СРБИЈЕ (активност 2.6)

Овај документ, припремљен у оквиру активности пројекта PT&SCHE, даје разрађен предлог Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије за промене важећих законских прописа у области високог образовања, а у складу са документом *Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године* ("Службени гласник РС", бр. 107/2012 од 9.11.2012. године.) и пратећим Акционим планом, у делу који се односи на увођење продуженог студирања у високо образовање Републике Србије.

Правни оквир за увођење продуженог студирања у систем високог образовања Републике Србије се обезбеђује се изменама докумената:

- Закона о високом образовању,
- Измене аката високошколских установа

Као допуна овом документу приложен је и предлог за измене аката високошколских установа, а у складу са увођењем продуженог студирања.

2.3.1 Предлог за допуну Закона о високом образовању

Закон треба да пружи основни правни основ за продужено студирање, остављајући детаље подзаконским актима, као што су стандарди акредитације и опште акте високошколских установа. Закон треба растеретити детаља које треба да се регулише општим актима ВШУ, али треба да буде и довољно конкретан како би обезбедио да све ВШУ на исти начин спроводе постављен концепт продуженог студирања у Србији.

Имајући ово у виду, дат је предлог измена важећег Закона о високом образовању које ће омогућити примену концепта продуженог студирања за све студенте који због радног односа, болести, породичних обавеза, недостатка финансијских средстава и других проблема нису у могућности да редовно студирају.

Члан 81.

После става 1. додају се следећа два става:

"Са становишта *режима студирања*, могуће је:

1. **Редовно студирање.** Студент има могућност да студира 40 сати недељно (од тога најмање 50% у виду контактне наставе) и да оствари 60 ЕСПБ годишње.

2. **Продужено студирање.** Студент не може да испуни захтеве редовног студирања пошто је у радном односу или због других личних разлога; може да посвети студирању највише 15 до 20 сати недељно и да оствари мање од 60, а најчешће 30 ЕСПБ.
3. **Убрзано студирање.** Студент који жели, може да заврши студије у краћем временском периоду у односу на предвиђену дужину трајања студијског програма; током виших година студирања, може да изабере предмете у укупном обиму до 90 ЕСПБ годишње, под условом да је током прве године студирања остварио планираних и обавезујућих 60 ЕСПБ.

Са становишта начина организације наставног процеса студирање се остварује применом једног од три начина и то:

- a. **Класична настава (енгл., face-to-face, F2F).** Студент остварује планирани програм наставе у целости у просторијама ВШУ на основу плана извођења наставе који је припремљен у складу са могућностима студената. Овај план извођења наставе треба да буде доступан студентима на почетку школске године. Распоред предмета треба да буде организован тако да сваки студент може да изабере комбинацију предмета која му омогућава да оствари 30 ЕСПБ. Настава се организује у вечерњим часовима, викендом или у облику блок наставе, има исти садржај и обим као и настава истих предмета у режиму редовног студирања.
- b. **Онлајн настави.** Студент користи систем за електронско учење ВШУ, има приступ и могућност одабира наставних материјала уз обавезу коришћење интерактивне комуникације са наставником и тутором одређеним за сваки предмет, као и са другим студентима
- c. **Комбинована настава (енгл., blended learning).** Студент остварује део наставе у виду онлајн студирања, а други део наставе је у облику класичног студирања у просторијама ВШУ. Настава у просторијама ВШУ се обично реализује у делу у коме се очекује висок степен интерактивности студента са тутором и осталим студентима и када је неопходно коришћење посебне опреме које студент не може да поседује код куће.

XI. СТУДЕНТИ

Упис

Члан 82.

Испред последњег става, убацују се следећи ставови:

„На редовне студије се може уписати само лице које може да студијама посвети најмање 40 сати студирања недељно.

На продужене студије може се уписати лице које не може да испуни услов за редовно студирање из претходног става.

У току студија, студент може да мења режим студирања (редовни или продужени) као и начин студирања (класична настава, онлајн настава, комбинована настава) истог студијског програма.”

Конкурс

Члан 83.

У став 2 члана додаје се:

”Конкурс садржи број студената који се уписују у прву годину одређених студијских програма у режиму редовног студирања и број студената за режим продуженог студирања,”

Број студената

Члан 84.

Ставу 2, додаје се :

”... и може бити изражен и кроз број студената на режиму редовног студирања и продуженог студирања. ”

Правила студија

Члан 87.

Став 3 и 4 се мењају и додаје став 5:

”Студент који студира у режиму редовног студирања, који се финансира из буџета, опредељује се за онолико предмета колико је потребно да оствари најмање 60 ЕСПБ, осим ако му до краја студијског програма није остало мање од 60 ЕСПБ.

Студент који студира у режиму редовног студирања, који се сам финансира, опредељује се за онолико предмета колико је потребно да оствари најмање 37 ЕСПБ, осим ако му до краја студијског програма није остало мање од 37 ЕСПБ.

Студент који студира у режиму продуженог студирања и који се сам финансира, опредељује се за онолико предмета колико је потребно да оствари најмање 30 ЕСПБ, осим ако му до краја студијског програма није остало мање од 30 ЕСПБ.”

Престанак статуса студента

Члан 94.

Текст у тачки 4) се мења следећим текстом:

”4) када студент на режиму редовног студирања не заврши студијски програм до истека рока који се одређује бројем школских година потребних за реализацију студијског програма, односно када студент на режиму продужених студија не заврши студијски програм до истека рока који се одређује у двоструком броју школских година потребних за реализацију студијског програма;”

2.3.2 Препоруке високошколским установа за усаглашавање аката за регулисање продуженог студирања

Ово се односи на потребу да ВШУ која жели да организује продужено студирање, промени свој статут и да у њему предвиди све шта је потребно да би могла да организује наставу у режиму продуженог студирања. Свака ВШУ може да примени одређена специфична решења.

Као допуна овог текста, представљен је нацрт измена Статута Универзитета Метрополитан у Београду (Прилог 2.1.).

2.4 ПРЕДЛОГ ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ ПРОДУЖЕНОГ СТУДИРАЊА И ИЗМЕНЕ СТАНДАРДА АКРЕДИТАЦИЈЕ

У суштини, студијски програм је јединствен без обзира на режим студирања. Зато сматрамо да, уколико се уведе и законска могућност за продужено студирање, не постоји потреба за додатну акредитацију студијских програма који се реализују у режиму продуженог студирања.

У процесу акредитације, одређује се број студената који може бити уписан у прву годину студијског програма. ВШУ може, али и не мора да сваки студијски програм, односно сваке школске године организује извођење наставе у различитим режимима (редовно и продужено студирање); то је питање одлуке ВШУ. Такође, ВШУ може да укупан број студената који уписује на један студијски програм подели на редовне студенте и студенте који студирају у продуженом режиму студирања, већ приликом објављивања конкурса, али може и на други начин одреди и попуни број места за продужено студирање. Ова питања ВШУ регулише својим актима.

3 ПРЕДЛОГ ПОЛИТИКЕ УВОЂЕЊА КРАТКИХ ПРОГРАМА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА (SHORT-CYCLE) У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

3.1 Основне поставке

3.1.1 Циљ

Циљ увођења кратких програма високог образовања у образовни систем Републике Србије, јесте да се омогући, у кратком временском периоду, ефектно и ефикасно образовање и обука стручњака за конкретан посао на основу исказане потребе послодаваца.

Образовање стечено кроз кратке програме, најчешће, јесте повезано са конкретним захтевима привредних субјеката/послодаваца за брзим решавањима одређених проблема и обуком за конкретне послове, специфичне или високо специјализоване.

Кратки програми високог образовања су, првенствено, намењени тржишту рада. Они не омогућавају стицање нове квалификације. Представљају допуну постојеће квалификације и компетенције и представља оспособљавање за обављање неког конкретног посла који може да припада вишем, истом или нижем нивоу квалификације полазника.

Кратки програм (студије кратког циклуса) у високом образовању је посебан тип програма који чини осмишљени скуп предмета¹ и практичне обуке који за основни циљ имају да обезбеде стицање ужих и функционално повезаних знања и вештина, ради оспособљавања студента за обављање конкретног посла.

Студент који је положио све испите и заврши све друге обавезе дефинисане курикулумом кратког програма, добија национални сертификат о завршеном кратком програму. Ова јавна исправа представља потврду да је студент обучен за обављање конкретног посла.

Зависно од образовног задатка, обима и карактера знања и вештина које треба да обезбеди студенту, кратки програм високог образовања може бити организован у оквиру академске или струковне врсте високог образовања. Кратки програм може имати обим наставног процеса од 300 до 900 часова контактне наставе. Обим кратког програма може, али и не мора бити исказан у ЕСПБ; обим од 300 до 600 (900) часова контактне наставе, што одговара 30- 60 (90) ЕСПБ.

Кратки програм високог образовања, може да организује акредитована ВШУ која има акредитовани студијски програм у сродној или истој ужој области којој припада и кратки програм.

Такође, ВШУ може нудити кратки програм само ако има подршку послодаваца што се документује уговором о спремности, бар једног, послодавца да после додатног тестирања и избора кандидата запосли особе које су завршиле тај кратки програм.

¹ У овом документу, како је то у уобичајено у оквиру наставе кроз кратке циклусе, односно у оквиу кратких предмета, термина "предмет" има другачији садржај и организацију у односу на предмете на студијским програмима, академског и струковног образовања. По свом обиму и структури предмети у оквиру кратких програма представљају јединствену комбинацију теоријских и практичних података и обуке за њихову конкретну примену за решавање одређеног проблема и радног задатка; један предмет кратког програма не треба да буде копија једног предмета сличног академског или струковног програма. Такође, код кратких програма, често се настава одвија по блок систему, односно као концентрисана настава само једног предмета, чему следи провера стечених знања и вештина. На тај начин се јаче изражава специфичност наставе на кратким програмима. У ови принципу, предмети би требало да буду краћи, да носе више практичног знања и вештина.

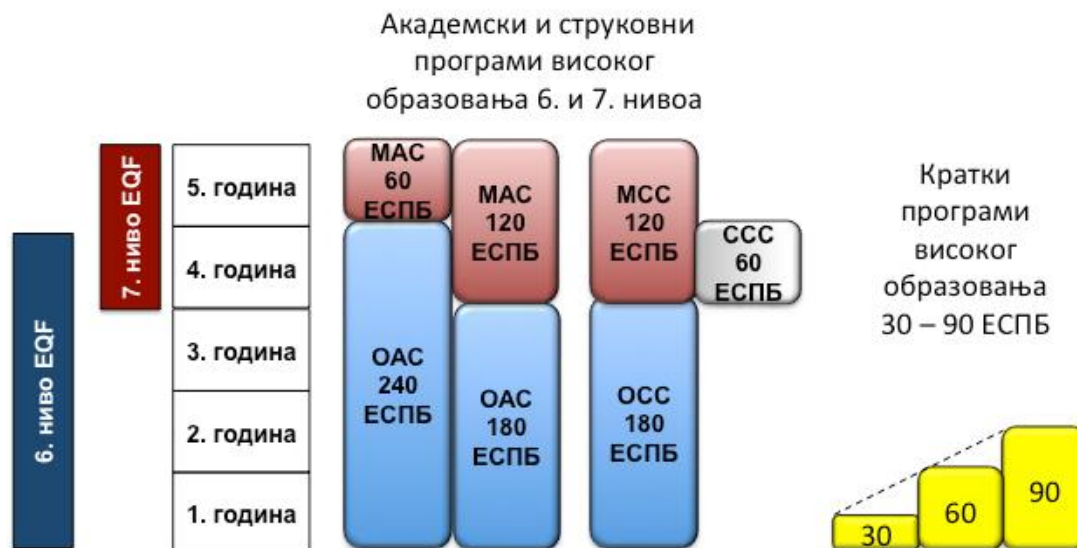
Детаљнија упутства и процедуре за припрему и реализацију кратког програма, свака ВШУ одређује својим актима. Акта ВШУ морају бити усаглашена са општим правилима о кратким програмима високог образовања која одређује НСВО или Министарство.

ВШУ која припреми и реализује кратки програм треба да га пријави НСВО, Министарству или другом независном телу на које је пренета обавеза вођења евиденције кратких програма. На тај начин се формира Регистар кратких програма високог образовања. На основу овог Регистра могу се пратити послови за која је образовање обавља кроз кратке програме и издају национални сертификати. Послови формирања и одржавања Регистра могу бити регулисани и на неки други начин у новом Закону о високом образовању

Тела која имају обавезу да кроз редовну или ванредну спољашњу проверу квалитета контролишу квалитет ВШУ, проверавају и квалитет реализације кратких програма. Министарство кроз редовни или ванредни инспекцијски надзор контролише законитост и усаглашеност, свих облика рада ВШК, па и реализацију кратких програма, са националним и актима ВШУ.

3.1.2 Место кратких програма у високом образовању Србије

Студијски програми првог нивоа високог образовања по Закону о високом образовању, обезбеђују дипломе после стечених 180-240 ЕСПБ за ОАС и 180 за ОСС. Са мастер дипломом, студенти стичу додатни 60 или 120 ЕСПБ, а са дипломом специјалистичких струковних студија, студенти стичу најмање 60 ЕСПБ. (слика 1).

Ознаке: ОАС-основне академске студије, МАС мастер академске студије
ОСС-основне струковне студије, МСС-мастер струковне студије, СССР-специјалистичке струковне студије

Слика 3. Трајање кратких програма

Са оваквом понудом студијских програма, високо образовање Србије не може да задовољи захтеве за брже и усмереније образовање у складу са потребама послодаваца које се динамички мењају, тј. настају и нестају, зависно од развоја нових технологија, привредне структуре, захтева страних инвеститора, потребе тржишта и др. Кратки програми треба да задовоље ове захтеве, јер они не дају образовање за одређену област или дисциплину, већ за одређене послове или специфичне компетенције.

Очекује се да кратки програми, зависно од свог циља, трају од 3 до 18 месеци, односно да могу да обезбеде од 30 до 90 ЕСПБ. Има мишљења, а постоји и пракса у појединим државама Европе, да могу да трају и две године, тј. да обезбеде 120 ЕСПБ. У условима Србије, вероватно је да трајање кратког програма од две године није потребно ни пожељно, јер се приближава могућностима трогодишњих студијских програма ОСС и ОАС. О тој опцији би требало да се изјасни законодавац. Овде се она наводи само као могућност и пракса у неким од држава Европе. Предлог пројектног тима PT&SCHE је да кратки програм не може да траје дуже од 18 месеци (односно 900 часова контактне наставе) и да обезбеђује више од 90 ЕСПБ. Ако обука за неки посао тражи више времена од 900 часова контактне наставе, онда то и није за полазника кратких програма, већ за дипломираног студената ОАС и ОСС.

Национални оквир квалификација Србије је у фази припреме, а на основу шема које су усвојили Национални просветни савет и Национални савет за високо образовање, вероватно ће бити заснован на европском оквиру квалификација – EQF. Кратки програми дефинисани у овом документу по пројекту PT&SCHE, односе се само на програме који обезбеђују потребна знања и вештине за послове (радна места) која се налазе у оквиру 6. и 7. нивоа Националног оквира квалификација (високо образовани стручњаци, како је означавање предвиђено у неким предлозима).

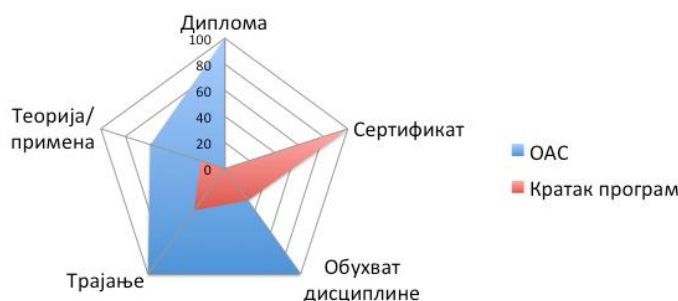
За разлику од студијских програма, кратки програми не обезбеђују квалификацију која означавају компетентност за одређену ужу област струке, већ обезбеђују оспособљеност само за одређени посао у оквиру одређене уже области струке. Због тога, кратки програм не обезбеђује неко посебно звање, и при завршетку програма, студент не добија диплому, него само национални сертификат о оспособљености за одређени и тачно описан посао, препознат у струци, и тражен од стране послодаваца. Док студијски програми образују студенте за професију, струку (у оквиру које се налазе више могућих послова на различитим радним местима), кратки програми оспособљава студента само за један, прецизно дефинисан посао.

Кратки програми који образују и припремају своје полазнике за одређене послове и конкретно радно место које постоји у оквиру струка које дефинише ниво квалификација у

оквиру доуниверзитетског образовања, не припадају категорији кратких програма високог образовања Србије и на њих се овај документ не односи.

Поред трајања и циља, оно што разликује кратке програме од студијских програма првог и другог нивоа високог образовања је и то што они обезбеђују сертификате, а не и дипломе. Национални сертификат у свом додатку треба да садржи детаљан опис вештина и знања које је носилац сертификата стекао, као и опис посла за који је оспособљен. Као што је познато, диплома, са својим додатком, даје приказ знања и компетенција за целу једну образовну/научну/уметничку област, односно дисциплину, што даје много шире могућности запошљавања и рада, али захтева и много више времена да се стекне. Слика 2. илуструје разлику кратког програма у односу на неки студијски програм ОАС.

Слика 4. Упоређење неких својстава програма ОАС и кратких програма

Ни једно решење везано за кратке програме не би требало да допринесе јављању нејасне границе између кратког програма и програма ОАС и ОСС. По дефиницији, они се битно разликују, те и њихова имплементација мора бити јасно различита.

3.1.3 Основна опредељења

Концепт кратких програма у оквиру високог образовања Србије би требало да се заснива на следећим основним опредељењима:

- 2. Трајање студија:** Кратки програми могу трајати од 3 до 12 (18) месеци, односно могу имати обим контактне наставе од 300 до 600 (900) часова контактне наставе, зависно од потребног обима и карактера знања и вештина које програм мора да пренесе студентима, да би их припремио за конкретан посао. Знања, вештине и оспособљеност коју студент треба да стекне током највише 12 (18) месеци, морају бити јасно наведена и описана и усаглашена са дужином трајања кратког програма.
- 3. Број ЕСПБ:** Кратки програм може, али и не мора (зависно од ВШУ) да буде изражен кроз кредитни систем и да студенту обезбеди одређени број ЕСПБ.

Овакав приступ је користан пошто је на тај начин образовање кроз кратки програм упоредиво са другим врстама високог образовања. Као и у осталим програмима, један ЕСПБ одговара контактним часовима током радне недеље у обиму од 25 до 30 часова.

4. **Признавање ЕСПБ кратких програма при упису програма ОАС и ОСС:** Лице које је завршило неки кратки програм, а жели да упише неки програм ОСС или ОАС, мора да регуларним путем (пријава на конкурс, пријемни испит, вредновање велике матуре) упише прву годину студијског програма. На основу молбе студента, ВШУ може да призна предмете/делове предмета које је студент полагао у оквиру кратког програма, зависно од степена преклапања са предметима уписаног студијског програма. ВШУ може да донесе посебну одлуку о признавању са образложењем (у складу са *Правилник о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма* које је високошколска установа претходно усвојила), у којој ће бити наведени предмети/делови предмета положених у оквиру кратког програма и одговарајући број ЕСПБ који ће бити признати на уписаном студијском програму.
5. **Квалитет:** Наставни процес примењен за реализацији кратког програма мора бити усаглашен са општим принципима рада акредитованих високошколских установа. Квалитетан кратки програм је онај који задовољава захтеве послодаваца, тј. који припрема и оспособљава студенте за обављање конкретног посла. Главни индикатор квалитета кратког програма је степен запошљавања студената који га заврше и позитивно мишљење послодавца.
6. **Организатор и понуђивач кратких програма:** Само акредитована високошколска установа која реализује акредитовани програм у истој или сличној области, може да припрема и организује кратке програме у високом образовању који трају више од 300 до 600 (900) часова контактне наставе.
7. **Акредитација:** Кратки програми високог образовања се не акредитују, јер их могу нудити само акредитоване високошколске установе. Међутим, приликом акредитације, ВШУ наводи спремност да организује кратке програме из области у којој има акредитован и реализован бар један студијски програм. Такође, ВШУ мора ову активност имати наведену у своме статуту и поседовати одговарајућа акта (нпр. *Правилник о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма*) којима регулише припрему, доношење и реализацију кратких програма. У оквиру редових или ванредних спољашњих провера квалитета рада, Комисија за акредитацију и проверу квалитета (или друго тело које обавља послове акредитације) контролише и ову врсту активности ВШУ и доноси одговарајуће мере (акт упозорења) уколико утврди постојање неправилности у раду. Сва акта ВШУ, па и она која се односе на регулисање реализације кратких програма морају бити у складу са Законом о високом образовању и другим законским и подзаконским актима који се односе на овај вид образовања.

8. Свака акредитована ВШУ која организује кратки програм у обавези је да достави податке о програму и реализацији програма НСВО, а преко Комисије за акредитацију и проверу квалитета. Ова тела ће формирати **национални регистар кратких програма**. Детаљна процедура формирања националног регистра и начин евидентирања кратких програма у Републици Србији, полазника и издатих националних сертификата мора бити разрађена у одговарајућим подзаконским актима које доноси НСВО или неко друго тело уколико то буде предвиђено новим Законом о високом образовању.

9. **Начин организације наставе.** Високошколска установа може реализовати кратки програм примењујући један од следећа три начина:

- a. **Класична настава (енгл., face-to-face, F2F).** Студент остварује планиран програм наставе у целости у просторијама ВШУ на основу плана извођења наставе који је припремљен у складу са могућностима студената и који је доступан студентима на почетку школске године.
- b. **Онлајн настава.** Студент користи систем за електронско учење ВШУ, има приступ и могућност одабира наставних материјала уз обавезу коришћење интерактивне комуникације са наставником и сарадником одређеним за сваки предмет, као и са другим студентима. ВШУ могу користити и друге облике наставе који подразумевају примену савремених електронских и комуникационих технологија.
- c. **Комбинована настава (енгл., blended learning).** Студент остварује део наставе у виду онлајн наставе, а други део је у облику класичног процеса у просторијама ВШУ. Настава у просторијама ВШУ се обично реализује у делу у коме се очекује висок степен интерактивности студента са предавачем или сарадником и осталим студентима и када је неопходно коришћење посебне опреме које студент не може да поседује код куће.

Настава се реализује преко скупа предмета и стручне праксе. Како кратки програми имају специфични циљ, те се очекује и примена и специфичнијих облика и педагошких приступа наставном процесу, са већим нагласком на практичну примену стеченог знања, настава на кратким програмима се одвија независно од наставне на академским или струковним студијама. То значи, не сме да буде заједничке наставе ни на сродним предметима за студенте кратких програма и студента академских и струковних програма.

10. **Ко може да буде студент кратких програма.** Студент кратких програма система високог образовања Србије може да буде лице са завршеном средњом школом, лице које је исписано са студијских програма високог образовања, као и лица са завршеним студијама ОАС, ОСС, МАС и МСС. Начин уписа и број студената које ВШУ уписује на кратки програм, регулисани су актима ВШУ.

Коментар. У делу који се односи на дефинисање ко има право да упише кратки програм високог образовања, није дошло до потпуног усаглашавања

ставова свих партнера. Представници Министарства су сматрали да само носиоци дипломе високог образовања (после завршених основних академских студија, нпр. основних струковних студија, мастер академских студија, специјалистичких струковних студија и специјалистичких академских студија) могу да упишу кратки програм високог образовања. Сматрали су да на тај начин неће бити умањен број студената који улази у високо образовање.

11. Наставно особље. Ангажовано наставно особље у реализацији кратког програма мора да буде квалификовано за успешну реализацију кратког програма, односно предмета који га чине. Поред запослених наставника и сарадника, ВШУ може уговором о ангажовању или уговором о допунском раду да ангажује предаваче, сараднике и туре (онлајн студија) који имају неопходне компетенције (знања и вештине) и референце из области струке за коју се ангажују. У случају ангажовања универзитетских наставника, као и сарадника, у наставу у оквиру кратких програма, то ангажовање се не узима у обзир као оптерећење наставника које ограничава Закон о високом образовању и стандарди акредитације. **Коментар:** Овакав предлог није био једногласно прихваћен од чланова конзорцијума из Србије.

12. Припрема курикулума кратког програма и пратећа документација. Документација у ВШУ која прати сваки кратак програм, мора да садржи следеће податке.

- a. Административне податке о ВШУ
- b. Уговор са бар једним послодавцем који је спреман да запосли студенте који заврше кратки програм (с тим, што он има право избора кандидата које запошљава) или са послодавцем који је спреман да своје запослене пошаље на додатну обуку кроз кратки програм.
- c. Назив, циљ, исходе, обим програма (изражен кроз ЕСПБ или на неки други начин).
- d. Опис конкретног посла за који се припремају студенти кратког програма и неопходне компетенције које морају да поседују ради реализације тог програма.
- e. Курикулум програма са распоредом наставе и других активности
- f. Мишљење послодавца о предложеном курикулуму.
- g. Картоне предмета који чини један кратки програм (За сваки предмет мора бити дефинисан његов циљ и исходи учења и обуке, програмски садржај, начин извођења наставе, начин провере стеченог знања и полагања завршног испита, наставну литературу и број ЕСПБ који обезбеђује студенту који положи завршни испит предмета.)
- h. Условe уписа и начин реализације уписа.
- i. Списак и картоне наставног особља кратког програма
- j. Обавезе студента
- k. Величину наставне групе

- l. Процедуре за управљање квалитетом кратког програма
- m. Школарину, тј. цену коју студент мора да уплати за право уписа и реализацију наставе кратког програма, а коју уплаћује приликом уписа.
- 13. Усвајање кратког програма:** Кратки програм се припрема у складу са одговарајућим актима ВШУ (*нпр. Правилником о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма*), а усваја га стручни органи високошколске установе. Правилник, поред осталог, мора да у процес анализе и прихватања програма обухвати представнике послодаваца који су заинтересовани за запошљавање студената који заврше кратки програм или послодаваца који су заинтересовани за обуку својих запослених. Кратки програм, дефинисан на начин описан у тачки 10, који има подршку тела који чине и представници послодаваца, усваја стручни орган високошколске установе за период од три године. Стручни орган то трајање може продужити, по истеку периода од три године, за следећи период од три године, уколико је интерна оцена реализације кратког програма позитивна и уколико постоји тражња на тржишту рада за посао за који се студенти образује кратким програмом.
- 14. Стручна пракса.** Кратки програм треба да укључи и стручну праксу у некој фирми на послу за који се студент-полазник кратког програма образује. Стручна пракса и обука на радном месту треба да трају од 10% до 30% у односу на времена трајања кратког програма; може бити изражена и у ЕСПБ.
- 15. Национални сертификат:** Студент који је положио све испите или је прошао верификацију стеченог знања и вештина, тј. успешно стекао предвиђене исходе учења, добија национални сертификат о завршеном кратком програму. Ова јавна исправа представља потврду да је студент обучен и оспособљен да обавља конкретан посао. У додатку сертификата, наводи се:
- a. списак предмета, са припадајућим ЕСПБ, односно на други начин јасно израженим обимом наставног процеса, и добијеном оценом које је студент положио;
 - b. наведена знања и вештине, као исходе учења, које је стекао студент, а која су релевантна за посао за који се издаје сертификат;
 - c. опис посла за који је носилац сертификата оспособљен.
- Предлог пројектног тима је да образац националног сертификата буде јединствен, штампан на једном месту и да на основу извештаја ВШУ о одржаном кратком програму и броју полазника који су га успешно завршили, буду додељени сериски бројеви образаца на којима ће им бити додељени сертификати. Слично као што се ради са сведочанствима за средњу школу. На овај начин биће увек познато колико је кртаких програма одржано и колико је сертификата издала свака ВШУ.
- 16. Парцијална реализација програма.** Студент може да изабере да прати наставу и полаже само један или више предмета из кратког програма. У том случају, ВШУ полазнику издаје потврду о положеним испитима (потврда о пређеном делу програма; препис оцена), у коме наводи податке о предмету

(програмски садржај и исходе учења) као и оцену коју је студент добио. У случају да ВШУ нуди могућност уписа само на поједине предмете, она мора за сваки предмет да одреди цену школарине.

17. Финансирање студирања кратких програма. Финансирање кратког програма се реализује из школарина програма, које плаћају студенти или послодавци. У специфичним случајевима, када држава жели да подстакне студије на кратким програмима који образују студенте за нове или послове за које нема довољно одговарајућег кадра на тржишту, школарину, или њен део, за такве студенте може да уплаћује и надлежни државни орган или задужена организација. У том случају, тај орган или организација је дужан/а да објави конкурс за расподелу броја места по програмима за које жели да да финансијску подршку. Право на конкурисање за одобрење оваквих места има свака акредитована високошколска установа која има усвојене кратке програме за послове за које надлежни државни орган одобрава финансијску подршку.

3.1.4 Анализа ефеката увођења кратких програма високог образовања

Који проблеми се решавају увођењем кратких програма?

Живимо у времену када се сваки дан појављују потребе за новим знањима и вештинама, што указује да једном стечена формална квалификација није довољна за цео радни век. Постоји и један број занимања која више нису потребна на тржишту рада. Из ових разлога се уочава двоструки губитак, са једне стране послодавци не могу да обезбеде довољно квалификовану радну снагу, а са друге стране у формалном образовању потрошена су средства на занимања без јасне перспективе. Наравно, највећи губитак осећају или млади људи који не могу да нађу одговарајући посао, или особе које су стекле значајно радно искуство али су се појавиле потребе за додатним знањима и вештинама за радно место. Годиома се у Републици Србији организују различити обуке или курсеви од стране великог броја институција или организација који покушавају да реше евидентан проблем. Ипак, такав приступ, врло често, не даје одговарајуће резултате.

Који се циљеви постижу увођењем кратких програма?

Основни циљ који се постиже увођењем кратких програма огледа се у ефикасној вези између тржишта рада и високог образовања кроз јасно дефинисане потребе тржишта, са једне стране, и квалитетно, брзо и компетентно организоване и спроведене кратке програме који задовољавају дефинисане потребе, са друге стране.

Да ли су разматране могућности да се проблем реши и без увођења кратких програма?

Република Србија је део Европског образовног простора и усклађивање, пре свега, високог образовања, са примерима добре праксе европских земаља јесте један од инструмената за достизање бољих резултата у области образовања. Међутим, баш у области кратких програма постоји велика шароликост у земљама ЕХЕА, што је омогућило да се кроз различита искуства сагледају различите могућности и одабере модел који највише одговарао образовном систему у Републици Србији.

Како је већ напоменуто, постоје програми обуке који се реализују, али који се у највећој мери односе на квалификације испод високог образовања.

Зашто је увођење кратких програма најбоље решење за решавање проблема?

Кратки програми омогући ће да акредитоване високошколске установе преузму део одговорности за развој привреде, а у тесној вези са послодавцима. Кроз увођење националног сертификата системски и транспарентно се уређује систем кратких програма

На кога ће и како ће највероватније утицати предложено решења?

актери	очекиван утицај	могући ризик
грађани	отвара се могућност за ефикасно стицање нових компетенција, односно знања и вештина;	неразумевање кратких програма (недовољна информисаност) или превелика очекивање;
послодавци (привреда)	брзо и ефикасно добијају обучену радна снага у складу са својим потребама;	незаинтересованост за формалну сарадњу са ВШУ; недовољна информисаност;
ВШУ	јача веза са привредом и ефикаснији начин прилагођавања програма потребама тржишта рада;	недовољно разумевање потребе послодаваца; коришћење КП за неуспешне студенте;

Какве трошкове ће увођење кратких програма створити грађанима и привреди (нарочито малим и средњим предузећима)?

Да ли су позитивне последице увођење кратких програма такве да оправдавају трошкове које ће створити?

Трошкове на кратким програмима сnose сами студенти или послодавци у зависности од заинтересованости. Иако на први поглед делује да на овај начин постоје трошкови за студенте и послодавце, а приход за ВШУ, дугорочно, кроз стечена нова знања и вештине, кратки програми би требало да донесу већа примања свршеним студентима и већи профит фирмама.

Које ће се мере и активности током увођења кратких програма предузети да би се остварило оно што се доношењем закона намерава?

мере и активности	носилац
доношење законског оквира за КП	МПНТР
доношење правилника о КП	НСВО, МПНТР
успостављање регистра КП	НСВО, КАПК, МПНТР
измене правилника о исправама	МПНТР
доношење правила о КП ВШУ	ВШУ
почетак примене кратких циклуса	ВШУ
упознавање јавности о КП	пројекат, МПНТР, ПКС

3.2 ДЕФИНИЦИЈЕ ПРЕПОРУЧЕНИХ ПОЛИТИКА

- 1. Кратки програм високог образовања** (што се односи на енглески термин short-cycle in higher education - SCHE) *је посебан тип програма који чини осмишљени скуп предмета и практичне обуке, а који за основни циљ имају да обезбеде стицање ужих и функционално повезаних знања и вештина, ради оспособљавања студента за обављање конкретног посла.*

Организују се у обиму од 300 до 600 (900) активних часова наставе (што одговара 30-60 (90) ЕСПБ) и не обезбеђују стицање нове квалификације, већ допуну постојеће квалификације и оспособљавање за обављање конкретног посла. По завршетку кратког програма, ВШУ издаје национални сертификата.

Кратки програми високог образовања су, првенствено, намењени тржишту рада. Они не омогућавају стицање нове квалификације. Представљају допуну постојеће квалификације и компетенције и оспособљавање за обављање неког конкретног посла који може да припада вишем, истом или нижем нивоу квалификације полазника.

Кратки програм високог образовања може бити намењени особама које су завршиле средњу школу, али и онима коју су завршили први или други ниво академског или струковног образовања.

Кратки програм високог образовања може да организује акредитована високошколска установа која има најмање један акредитован студијски програм у области којој припада кратки програм.

- 2. Национални регистар кратких програма** представља евиденцију кратких програма које реализују акредитоване високошколске установе у Републици Србији.

Регистра садржи информације о кратком програму, опис исхода учења, опис конкретног посла за који се полазник оспособљава, податке о ВШУ која га организује и податке о броју полазника и издатих сертификата.

ВШУ води детаљну евиденцију о полазницима и издатим сертификатима.

Из Регистра се може имати увид у конкретне послове за која се образовање и обука обавља кроз кратке програме.

Из Регистра се може пратити за које конкретне послове се у Републици Србији издаје национални сертификат.

Поступак и процедуре за успостављање националног регистра треба да развије Национални савет за високо образовање, односно друге тело

уколико је тако прописано у новом Закону о високом образовању, и да спроведе поступак формирања и одржавања регистра.

- 3. Национални сертификат** (са додатком сертификата) јесте документ који се издаје особи која је завршила кратки програм високог образовања. Национални сертификат треба да садржи све податке о студенту и кратком програму који је завршио, са описом конкретних знања и вештина које је стекао и опис посла за који је оспособљен. Национални сертификат треба да буде званична јавна исправа коју издаје високошколска установа и његов изглед и садржај треба да буде регулисан *Правилником о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа*.

3.3 ПРЕДЛОГ ЗА ЗАКОНСКИ ОКВИР ЗА УВОЂЕЊЕ КРАТКИХ ПРОГРАМА У ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ СРБИЈЕ

Ово поглавље даје разрађен предлог Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије за промене важећих законских прописа у области високог образовања, а у складу са документом Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године ("Службени гласник РС", бр. 107/2012 од 9.11.2012. године.) и пратећим Акционим планом, у делу који се односи на увођење кратких програма у високо образовање Републике Србије.

Правни оквир за увођење кратких програма високог образовања у систем високог образовања Републике Србије обезбеђују изменама докумената:

- Закона о високом образовању
- Правилника о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа

Такође, потребно је предложити да Министар или Национални савет за високо образовање донесе нови подзаконски акт који би детаљније обрадио питања од значаја за реализацију кратких програма (нпр. *Правилник о организацији студија кратког програма високог образовања у Републици Србији*).

3.3.1 Предлог за допуну Закона о високом образовању

Сада важећи Закон о високом образовању не регулише кратке програме високог образовања. У припреми је нови нацрт Закона о високом образовању, и највероватније ће дати предлог који би требало да регулишу кратке програме у складу са изложеним концептом.

III. СТУДИЈЕ И СТУДИЈСКИ ПРОГРАМИ

Студијски програм

После члана 24. Треба убацити нови члан:

”Кратки програм високог образовања“

Члан 24а

Кратки програм високог образовања је посебан тип програма који чини осмишљени скуп предмета и практичне обуке који за основни циљ имају да обезбеде стицање уживих и функционално повезаних знања и вештина, ради оспособљавања студента за обављање конкретног посла.

Образовање стечено кроз кратке програме, најчешће, јесте повезано са конкретним захтевима привредних субјеката/послодаваца за брзим решавањима одређених проблема и обуком за конкретне послове, специфичне или високо специјализоване.

Кратки програм високог образовања може организовати само акредитована високошколска установа која имају акредитован најмање један студијски програм у сродној или истој ужој области којој припада и кратки програм.

Кратки програм може се организовати у обиму од 300 до највише (600) 900 часова активне наставе (30-90 ЕСПБ) и обезбеђују стицање националног сертификата.

Детаље о смерницама у вези организације, спровођења кратког програма високог образовања, издавања одговарајућег сертификата и вођења евиденције о издатим сертификатима треба да утврди Национални савет високог образовања.

3.3.2 Предлог за допуну Правилника о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа

Постоји потреба да се изврши допуна *Правилника о садржају јавних исправа које издаје високошколска установа*.

У Правилник треба увести појам Национални сертификат и додатак сертификата и прописати садржај ових докумената као и изглед одговарајућих образаца.

Студент који је положио све испите и заврши све друге обавезе дефинисане курикулумом кратког програма, добија национални сертификат о завршеном кратком програму. Ова јавна исправа представља потврду да је студент обучен за обављање конкретног посла.

Национални сертификат садржи податке о установи, програму и имаоцу, као и датуму завршетка кратког програма и датуму издавања.

У додатку сертификата, поред података о високошколској установи, личних података о имаоцу и података о кратком програму, наводи се и:

- a. опис посла за који је ималац сертификата оспособљен,
- b. знања и вештине које је стекао студент а које су релевантне за посао за који се издаје сертификат
- c. списак предмета, са припадајућим ЕСПБ и добијеном оценом које је студент положио.

3.3.3 Предлог за израду новог подзаконског акта (Правилник о кратким програмима високог образовања у Републици Србији или Правилник о организацији, спровођењу, издавању сертификата и поступку вођења евиденције)

Предлог нацрта подзаконског акта који доноси Национални савет за високо образовање, а који ближе регулише начин реализације наставе кроз кратке програме високог образовања дате је у прилогу (Прилог 3.1.).

3.3.4 Препоруке високошколским установа за усаглашавање аката за регулисање кратких програма

У овом поглављу се даје препорука ВШУ које желе да организују наставу кроз кратке програме, а на основу исказане потребе најмање једног послодавца, како да усагласе своја акта. ВШУ треба да своје статуте и друга акта усагласе, односно израде у складу са законом и подзаконским актима.

Као додаток овог документа приложен је предлог за измене Статута Универзитета Метрополитан у Београду и нацрт *Правилник о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма* (Прилог 3.2.)

3.4 АКРЕДИТАЦИЈА КРАТКИХ ПРОГРАМА

1. Кратки програми високог образовања се не акредитују, јер их могу нудити само акредитоване високошколске установе. Међутим, приликом акредитације, високошколска установа треба да најави своју намеру да, уколико се укаже потреба изражена од стране послодавца, организује кратке програме. Уколико има овакве планове, ВШУ мора да има одговарајући *Правилник о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма* које организује. Комисија за акредитацију и проверу квалитета у оквиру редовне или ванредне спољашње провере квалитета ВШУ, између осталог, проверава и усаглашеност кратких програма високог образовања са правилником и другим актима.
2. *Правилник о поступку припреме, усвајања и контроле квалитета кратких програма* високошколске установе мора да буде у складу са Законом о

високом образовању Србије и са одговарајућим правилником о кратким програмима високог образовања у Републици Србији који доноси министар или Национални савет за високо образовање. О усаглашености аката, као и контроли рада ВШУ брине се просветна инспекција.

3. Кратки програми високог образовања имају обим од 300 до највише 900 часова контактне наставе (и обезбеђују од 30 до 90 ЕСПБ) може да их организује само акредитована ВШУ која има бар један акредитован студијски програм у сродној или истој ужој области којој припада и кратки програм.
4. ВШУ која припреми и реализује кратки програм треба да га пријави НСВО (или неком другом телу уколико то пропише нови Закон о високом образовању) ради евидентирања и успостављања Националног регистра кратких програма високог образовања. На основу овог Регистра могу се пратити конкретни послови за потребе одређених радних места за која се образовање обавља кроз кратке програме и издају национални сертификати.